

ประเพณีจี้หัวพระเจ้า

ประเพณีจี้หัวพระเจ้า เป็นการถวายฟืนเพื่อจุดไฟผิงแก่พระพุทธรูป จัดขึ้นในฤดูหนาว หรือในช่วงเดือนสี่ของภาคเหนือ ประมาณเดือนมกราคมของภาคกลาง ซึ่งเป็นช่วงที่มีอากาศหนาวมาก โดยชาวล้านนามีความเชื่อว่าพระเจ้าหรือพระพุทธรูปจะหนาวเช่นเดียวกับคนธรรมดา จึงได้ร่วมกันขนเอาฟืนมากองรวมกันบริเวณลานหน้าวิหารหรือข้างวิหารเพื่อจุดไฟถวายให้พระพุทธรูป หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า “พระเจ้า” ได้ผิงไฟ โดยเจ้าอาวาสจะให้ภิกษุสามเณรหรือลูกศิษย์และชาวบ้านเข้าป่าหาฟืน โดยเลือกเอาไม้ฟืนที่มีสีขาวให้ถ่านดีและไม่แตกสะเก็ดไฟ เวลาเผา ไม้ที่นิยมมากคือ ไม้จี้ (หากเขียนตามอักขรวิธีอักษรธรรมล้านนา จะเขียนว่า ชี้ หมายถึง ไม้คนทา) เป็นไม้ยืนต้นมีหนาม ส่วนใหญ่จะขึ้นตามป่า เวลาตัดไม้แล้วจะเลาะเอาหนามและปอกเปลือกออก เนื้อไม้จะมีลักษณะขาวเหลืองและติดไฟง่าย เมื่อได้ฟืนมาจำนวนมากพอสมควรแล้ว ทั้งพระเณรและชาวบ้านจะช่วยกันตากเปลือกออกและตัดเป็นท่อนๆ ยาวท่อนละประมาณ 1 วา หรือตัดเป็นท่อนเล็กยาวท่อนละ 1 ศอก จากนั้นจึงนับท่อนไม้ให้เท่ากับจำนวนปีพระชนม์พรรษาของพระพุทธรูปเจ้าคือ 80 แล้วมัดไว้เป็นมัดๆ จากนั้นจึงขนไปรวมกันที่ลานข้างวิหารเรียงกันเป็นวงกลมสูงขึ้นไป 1 วา บางครั้งอาจใส่ลูกแตกที่ทำด้วยท่อนไม้ไผ่ไว้ด้วยก็ได้

ประเพณีจี้หัวพระเจ้านั้น เกิดขึ้นเพราะเหตุผลทางสภาพภูมิอากาศของดินแดนล้านนา โดยเฉพาะในสมัยโบราณนั้นอากาศหนาวจัดมาก เนื่องจากยังมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีความชื้นสูง ทำให้อากาศในหน้าหนาวมีอากาศหนาวเย็นและชื้น มีไอน้ำและน้ำค้างมากในฤดูหนาว ในช่วงที่อากาศหนาวเย็นจัดอาจจะมีปรากฏการณ์ของ "เหมยขาบ" หรือน้ำค้างแข็งบนยอดหญ้า ด้วยสภาพอากาศหนาวจัดนี้เองจึงเป็นที่มาของประเพณีจี้หัวไฟแก่พระเจ้า โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ

1. พระสงฆ์ต้องการถวายเป็นพุทธรูป มีความเชื่อในลักษณะสมมุติว่า พระพุทธรูปก็รู้สึกหนาวได้ เหมือนกันกับคนธรรมดาทั่วไป จึงนำฟืนมาจุดไฟผิงเพื่อคลายหนาว
2. ต้องการให้ประชาชนที่มาทำบุญในตอนเช้าตรู่ได้ถือโอกาสผิงไฟ ผ่อนคลายความหนาวไปด้วย
3. สร้างความศรัทธาแก่ประชาชน เพื่อจะได้ช่วยกันสร้างสรรค์วัดวาอารามให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น
4. สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นระหว่างพระสงฆ์และประชาชน
5. เป็นการสร้างสัญญาณเพื่อให้ประชาชนตื่นขึ้นมาจัดเตรียมอาหารและไทยทานมาทำบุญร่วมกันที่วัดอย่างพร้อมเพรียงกัน

พิธีจุดไฟเริ่มจากการเตรียมพานข้าวตอกดอกไม้ ฟืนท่อนยาว 1 วา หนึ่งมัด พร้อมด้วยสำหรับอาหาร เมื่อไหว้พระรับศีลเรียบร้อยแล้วจะมีการกล่าวคำถวาย จากนั้นจึงเอาฟืนเข้าประเคนหน้าพระพุทธรูปองค์ประธาน ที่จัดเตรียมไว้ในพิธีการจุดไฟกองนั้น

ในบ้างท้องถิ่น พระเถระจะเป็นผู้ดำเนินการจุดไฟ แต่หากชาวบ้านจะมาร่วมด้วยก็ได้ เริ่มพิธีโดยพระเถระ จำนวน 2 รูป นำชันดอกไม้และไม้ฟืนท่อนหนึ่งไปประเคนถวายหน้าพระประธานในวิหาร แล้วนำฟืนท่อนนั้นมาจุดไฟบริเวณหน้าวิหารโดยเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้จุด การจุดไฟนี้จะเริ่มต้นในเวลาประมาณ 4.00 นาฬิกา ของวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสี่เหนือ หลังจากจุดไฟเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารมาถวายพระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ พร้อมทั้งนำข้าวสารและข้าวเปลือกมาร่วมทำพิธีถวาย หรือ ทานข้าวล้นบาตรอีกด้วย โดยชาวบ้านจะนำข้าวสารและข้าวเปลือกใส่ลงไปในบาตรที่ทางวัดจัดวางไว้บนเสื่อ 2 ผืน (แยกเป็นบาตรใส่ข้าวสารและบาตรใส่ข้าวเปลือก) จนข้าวล้นบาตรออกมาเป็นกองใหญ่ จากนั้นจะนิมนต์พระสงฆ์มารับการถวายข้าว ในครั้งนี้จะมีการสวดขอคุณแม่โพสพที่ทำให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์โดยพระสงฆ์จะสวดอนุโมทนาเป็นอันเสร็จพิธี แล้วกรรมการวัดจะจัดแบ่งข้าวสาร ข้าวเปลือก เป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเก็บไว้ที่วัดเพื่อใช้หุงเลี้ยงพระเถระ อีกส่วนหนึ่งจะนำไปขายให้ชาวบ้านในหมู่บ้านยากจนในราคาถูกหรืออาจขายให้พ่อค้าเพื่อนำเงินมาถวายวัด

ปัจจุบันประเพณีดังกล่าวเริ่มสูญหาย เพราะไม่เริ่มหว่านและสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงไปมาก อากาศไม่ค่อยหนาวจัดในฤดูหนาว จึงทำให้ประเพณีจืดจางพระเจ้านิยามจัดน้อยลง แต่ยังมีบางวัด อาทิ วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ยังคงอนุรักษ์สืบสานประเพณีดังกล่าวเอาไว้ โดยยึดถือปฏิบัติอย่างสืบเนื่องมาช้านาน

